

Landkirurger og Fysici på Færøerne 1584—1916.

Af K. Carøe.

Færøernes fjerne og afsides beliggenhed har vistnok været årsagen til, at det der har været nødvendigt, langt tidligere end i det øvrige rige, at ansætte lønnede kirurger, og det har derfor været øernes personalhistoriker, pastor C. F. Nielsen, muligt i sine fyldige men ikke altid lige pålidelige optegnelser at kunne følge rækken af fast ansatte kirurger lige fra 1584, da de ældste bevarede dokumenter begynder.

Fra først af kendes kun betegnelsen barber, senere bliver den kirurg; hvornår betegnelsen landkirurg (der navnlig brugtes om kirurgerne på mindre øer) kom i brug, lader sig ikke bestemt afgøre, Amysen er den første, der omtales som landkirurg men kaldes også amtskirurg; i selve Danmark holdt denne betegnelse sig længst på Bornholm, hvor den dog allerede 1822 blev afløst af landfysikus, mens på Færøerne landkirurgikatet først 1883 blev forandret til et fysikat.

Oplysningerne om de 9 første kirurger er væsentligst hentede fra Nielsen's tidligere nævnte optegnelser, forøgede med flere, som biblioteker C. Heilskov, der indgående har beskæftiget sig med Færøernes personalhistorie (se dette tidsskrifts 6. R. VI. særligt side 253, 260, 261, 270) med stor forekommenhed har stillet til rådighed, samt med forskellige personligt fremdragne oplysninger.

Om de under 10—23 anførte landkirurger og fysici findes oplysninger i de forskellige udgaver af »Den danske Lægestand«, og for disses vedkommende er derfor her kun medtaget fødsel, embedstid på Færøerne og død, medens der om hver enkelt's øvrige personalia henvises til oplysningerne i »Den danske Lægestand«. Om alle de i tidens løb ansatte barberer og kirurger kan det sikkert antages, selv hvor der intet bestemt herom vides, at de har haft bolig i Thorshavn.

1) 1584—1619. Gabriel Mittens. F. 1560 i Bergen. Søn af tysk præst til St. Mortens kirke Christopher Mittens (eller Mitz, f. i Flandern) og Cathrine (f. i Bremen). Barber og sorenskriver 30. Sept. 1584, afgik som sorenskriver 15. Marts 1588 men overtog atter embedet 1604; afsked fra begge embederne 12. Aug. 1619. Død 14. Aug. 1620.

2. 1619—1673. Niels Gabriel Horn. F. 1594 i Pommern. Deltog i David Danell's togt til Grønland, kaldes da

»ein geschickter und bequemer Mensch, welcher die Reise nach Grönland mitgethan und etwas von ihrer Sprache gefasset«. Blev 12. Aug. 1619 barber og sysselmand på Strømø med bolig i Thorshavn, adjungeret sorenskriver 1661. I høj alder tilbageerobrede han sammen med kommandant Claus Becker ud for Nolsø et hollandsk skib, som var taget af en irsk kaper. Død 1673.

3) 1673—1691. Hans Baltzersen. Søn af lagmand på Færøerne Baltzer Jacobsen. Enebestalter barber og sysselmand 1673. I Olai ugen 1671 slog han i købmandens stue i Thorshavn præsten fra Sandø Clemens Laugesen Follerup med den flade hånd i ansigtet, så at præsten faldt bagover, hvorefter de gensidigt skældte hinanden ud; Baltzersen forlod derefter øerne, men kom att-r tilbage og blev senere købmand i Thorshavn. Død 1691.

4) 1691—1705. Nikolai Tausen. F. 1661 i Tingvold i Norge. Søn af mag., provst Hans Tausen og Birgitte Schjelderup. Barber og sysselmand på Strømø 1691. Druknede 30. Okt. 1705 sammen med præst Hans Ferslew og 7 mand ved »Skårene« under Bordø. Han var ætling af reformatoren Hans Tausen; hans descender bærer endnu navnet og ejer kongsgården i Hove på Suderø.

5) 1705—1707. Michel Jonassen. F. 1660 i Kvivig på Strømø. Søn af præst Jonas Michelsen og Anne Johansdatter Thorlufsen. Allerede 1687 omtales han som barber i Thorshavn, men fik først ansættelse ved Tausen's død 1705. Befolkningen var ikke tilfreds med ham, da han ej forstod sin kunst, som en barber burde, og ønskede ham eksamineret i København. Afgik fra embedet 21. Aug. 1707. Død 1708.

6) 1707—1743. Hans Matras. F. 1676 i Norge. Søn af Albert Matras. Barber 21. Juni 1707, afgik 5. Aug. 1743 med sin gage 50 gylden¹⁾ i pension. Død 15. Febr. 1752. — Gift Anne Cathrine Michelsdatter, datter af barber Michel Jonassen, død 1761.

7) 1743—1753. Joseph Gervording von der Schildt. F. i Graubünden i Schweiz. Opperhoved ved hollandske kompagni i Ostindien 1728. Kom ved et hollandsk skibs stranding til Færøerne 1742. Studerede derpå ved theatrum anatomica chirurgicum i København men faldt igennem ved tentamen som overmester i flåden 16. Juli 1743. Kirurg 5. Aug. 1743—13. Febr. 1753. Skal være død i Schweiz i 1753²⁾. — Gift med Mariane

¹⁾ En færøsk gylden var 4 mark dansk.

²⁾ I en artikelrække »Gamle Billeder« i »Tingakrossur« 1901 nr. 3 fortælles, at Schildt kom til Færøerne med en hollandsk ostindiefarer, som strandede på Suderø i September 1742; her blev han forlovet med en datter af landfoged Hammershaimb og ved hans indflydelse ansat som kirurg i stedet for Matras. Omtrent samtidigt var løjtnant Kruse blevet kommandant på øerne, hvor han hurtigt forstod at gøre sig afholdt af befolkningen, som han støttede mod

Hammershaimb, f. 6. Febr. 1727 i Thorshavn, d. efter 1760 i Danmark, datter af landfoged Jørgen Frants H. og 1ste hustru Eva Margrethe Robring. Skilt 1752.]

8) 1753—1756. Christian Peter Buus. Døbt 5. Marts 1719 i København. Søn af brygger Jokum Frederik Buus og Dorothea Sophie Wibroe. Kirurg 13. Febr. 1753. Død 15. Jan. 1756. — Gift 1752 med Kirstine Mikkelsdatter, f. 1724, d. 8. Maj 1802; hun fik 25. Okt. 1756 udbetalt den del af gagen, der var forfalden ved mandens død, i alt 23 gylden og 19½ skind¹⁾.

9) 1756—1781. Christian Gottlob Schrøter. F. 1. Jan. 1724 i Reisicht i Schlesien. Kirurg 5. Juli 1756. Indførte 1758 dyrkningen af kartofler på Færøerne, men ingen vilde følge hans eksempel. Indfødsret 1776. Død 7. April 1781 i Thorshavn. — Gift 19. Nov. 1766 i Thorshavn med Anna Elisabeth Hammershaimb, f. 23. Marts 1740 i Thorshavn, d. der 22. Maj 1780, datter af landfoged Jørgen Frants H. og 2den hustru Elisabeth Kirstine Weyhe.

10) 1782—1806. Henrik Martinus Schnell²⁾. F. c. 1742. Kirurg 11. Febr. 1782. Død 11. Juli 1806.

Efter Schnell's død stød embedet ubesat i 3 år, rimeligvis som følge af krigsforholdene; i den tid besørgedes forretningerne af Johan Henrik Egholm, f. 1756 i København, d. 1820 i Kvalvig som kongsbonde, søn af hattemager Niels Egholm og Armgard Marie Weyhe (f. i Kvalbø); han kom med moderen til Færøerne efter at have været barbersvend i København. (Apotheket besørgedes i disse år af kommandanten E. M. G. v. Løbner, der i sin ungdom havde studeret medicin). — Gift¹⁾ 1783 med Anna Elisabeth Jensdatter, død 1796, datter af kongsbonde Jøns Lucassen i Kvalvig. 2) 1797 med Annike Hedevig Djurhuus, f. 26. Juli 1773, d. i Kvalvig, datter af provst Andreas Djurhuus og Anna Margrethe Lund.

11) 1809—1819. Lars Amyser³⁾. F. 28. Dec. 1773. Landkirurg 25. Jan. 1809. Død 21. Sept. 1819 i Thorshavn.

embedsmændenes overgreb; han døde pludseligt efter at have indtaget en medicin, som var ham ordineret af Schildt, med det udråb »mælk, mælk, jeg er forgiven!«, befolkningen mente, at det var sket på embedsmændenes tilskyndelse, især da enhver undersøgelse blev forhindret ved disses indflydelse. Senere blev Schildt sindssyg, troede sig forfulgt af Kruse og levede sin sidste tid i vanvittig angst hos bonden i Højvig, hvor han skal være død.

¹⁾ Et skind var en færøsk betegnelse for 1 dansk firskilling; da man på Færøerne ligesom endnu de Norske, skriver Landt i 1800, regner 1 mark for 20 skilling dansk, er 1 gylden da 20 skind og 1 mark færøsk 5 skind.

²⁾ Carøe: Den danske Lægestand 1479—1900 II.

³⁾ Carøe: Den danske Lægestand 1479—1900 III; hvor Amysen's dødsdag og -år er fejlagtige.

I vakancen efter Amysen's død blev J. H. Egholm, der havde været amanuensis hos Amysen, konstitueret i embedet og anbefalet af sundhedskollegiet til en understøttelse, da han havde haft en meget ringe løn.

12) 1820—1828. Claus Manicus¹⁾. F. 12. Sept. 1795. Landkirurg 25. Maj 1820 til foråret 1828. Død 14. Sept. 1877.

Da Manicus på grund af sygdom blev nødt til at forlade Færøerne, blev Carl Peter Mathias Hansen²⁾ konstitueret som landkirurg 5. Juni 1828.

13) 1829—1837. Johan Henrik Klingberg Krebs²⁾. F. 27. Decbr. 1803. Landkirurg 8. Aug. 1829—27. Marts 1837. Død 29. Aug. 1882.

14) 1837—1844. David Vithusen²⁾. F. 22. Febr. 1808. Landkirurg 8. Juli 1837—19. Juli 1844. Død 20. Marts 1872.

15) 1844—1852. Carl Regenburg²⁾. F. 17. Juni 1809. Landkirurg 20. Sept. 1844—2. Okt. 1851. Død 7. Juni 1853.

16) 1852—1858. Christian August Petersen³⁾. F. 19. Juli 1818. Landkirurg 26. Febr. 1852—22. Jan. 1858. Død 29. Juni 1889.

17) 1858—1865. Napoleon Nolsøe³⁾. F. 26. Aug. 1809. Landkirurg 11. April—1858—12. Juli 1865. Død 28. Febr. 1877.

18) 1865—1872. Frederik Høegh-Guldberg⁴⁾. F. 13. April 1834. Landkirurg 9. Okt. 1865—27. April 1872. Død 12. Aug. 1905.

19) 1872—1883. Hans Emil Emanuel Madsen Hoff⁵⁾. F. 18. Sept. 1844. Landkirurg 4. Juli 1872—12. Jan. 1883.

20) 1883—1890. John Gudmundsen Effersø⁴⁾. F. 12. Marts 1852. Fysikus 1. Maj 1883—30. Jan. 1890. Død 25. Maj 1906.

1890—1900. Andreas Nicolai Kraft Boeg⁵⁾. F. 13. Nov. 1846. Fysikus 21. Marts 1890—1. Okt. 1900.

21) 1900—1911. Henrik Vilhelm Jastrau⁵⁾. F. 17. Sept. 1863. Fysikus 3. Sept. 1900—1. Maj 1911.

22) 1911—1916. Abraham Metz¹⁾. F. 10. Nov. 1870.

¹⁾ D. d. L. III. og Biograf. Lexikon XI.

²⁾ D. d. L. III. Biograf. Lexikon VI. Efter C. P. M. Hansen har indtil 1915 ingen været konstitueret i embedet; den afgæede landkirurg er forblevet i stillingen, indtil efterfølgeren er ankommet.

³⁾ D. d. L. IV.

⁴⁾ Johnson og Dehlholm: Den danske Lægestand. 8de udgave 1907.

⁵⁾ Christophersen og Johnson. Den danske Lægestand. 9de udgave

Fysikus 1. April 1911—23. Aug. 1915; derefter konstitueret indtil den følgende ansættelse.

23) 1916— . H j a l m a r H e e r u p¹⁾. F. 14. April 1886.
Fysikus 16. Juni 1916.

Ifølge lov af 21. April 1914 om embedslægevæsenets ordning blev regeringen bemyndiget til ved kongelig anordning at sætte loven i kraft på Færøerne med de lempelser, som ifølge øernes særlige forhold måtte findes formaalstjenlige.

Med dette formål for øje forblev da også fysikus Metz, der 25. Aug. 1915 havde modtaget ansættelse som kredslæge i Esbjerg, indtil videre i embedet som konstitueret; men da der viste sig forskellige vanskeligheder for omordningen, så at denne trak i langdrag, blev 16. Juni 1916 en ny fysikus ansat.

Vanskelighederne skyldtes det ejendommelige forhold, at forordningen om medicis og apotekere af 4. Dec. 1672 ifølge to højesteretsdomme af 12. Okt. 1888 og 2. Nov. 1911 ikke med føje kunde antages at have skullet være gældende for Færøerne, hvor de faktiske forhold for dens anvendelse også manglede, i hvilken henseende bemærkes, at man først i 1882 fik et apotek på Færøerne. Dette apotek var først en filial af Svaneapoteket i København, men blev 1898 et selvstændigt apotek og i det da udstedte privilegium hedder det, at da forordningen af 4. Dec. 1672 ikke gælder på Færøerne, vil der ikke kunne tillægges apotekeren en lignende eneret til at præparere og forhandle medikamenter, som tilkommer apotekere i selve kongeriget.

---

¹⁾ Christophersen og Johnsson: Den danske Lægestand. 9de udgave 1915.